

AÇIK ÜNİVERSİTE

Doç. Dr. Cevat ALKAN

GİRİŞ

Çağımızda eğitim alanında, yüksek öğrenim düzeyinde uzaktan eğitim modellerinin geliştirildiği ve uygulandığı bir olgudur. Evrensel düzeydeki bu gelişme ve ulusal düzeyde yüksek öğrenim alanında karşılaşılan sorunlar böyle bir yöntemle duyulan gereksinimi arttırmaktadır. Esasen 1970 li yıllarda Türk Eğitim sisteminde görülen bu yöndeki girişimler bu savı kanıtlamaktadır. Ulusal düzeyde bu konudaki sorun, toplumsal koşullara ve gereksinimlere uygun işlevsel modeller geliştirme ve uygulama sorunudur. Sorunun çözümünün, yüksek öğretimde bugün görülen bazı gerilim ve darboğazların giderilmesine katkıda bulunabileceği varsayılabilir.

İşte bu yazının özetlemeye çalıştığı araştırma varsayımdan hareketle bu çalışmada, Türkiye'de bu alandaki ve çalışma ve uygulamalara katkıda bulunabilecek öneriler geliştirmek maksadıyla açık üniversite ya da uzaktan eğitim sistemlerini, kavramsal ve yapısal yönden karşılaştırmalı olarak incelenmeye çalışmıştır. Çalışmanın esas amacı uzaktan eğitim etkinlikleri konusunda ilgili uzmanların görüşlerini saptamak; kurumlara ilişkin olguları belirlemek ve Türkiye için geçerli olabilecek ilkeler geliştirmekle sınırlandırılmıştır.

Araştırma için gerekli veriler, ilgili literatür ve yetkili uzmanlar olmak üzere iki kaynaktan sağlanmıştır. Sorunun ta-

(*) Bu yazı, yazarın "Açıküniversite-Uzaktan Eğitim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi" adlı araştırmasının özetidir. Araştırma Ocak 1981 de yayımlanmıştır.

nımı ve alandaki uygulamalara ilişkin genel olgularla ilgili veriler literatürden; alandaki eğilimler, özel uygulamalara ilişkin olgular ve değerlendirmelerle ilgili veriler de uzmanlardan sağlanmıştır. Literatüre dayalı veriler, araştırmacının 1970-1980 yılları arasındaki sürede ulaşabildiği ve inceleme olanağı bulabildiği, kaynaklar listesinde yer alan Türkçe ve İngilizce yapıtlarla sınırlıdır.

Uzman bilgisine dayalı veriler ise, veri toplama aracını yaptıran, yedi ülkeden otuzsekiz kurumda görev yapmakta olan ellibeş uzmanın değerlendirmesiyle sınırlıdır.

Çalışmada, gerek literatür taramasında gerekse uzman görüşlerinin saptanmasında: 1) Yüksek öğretim alanında evrensel ve ulusal düzeydeki sorunların tanımı, 2) Uzaktan öğretim uygulamalarının kavramsal kaynakları, 3) Uzaktan Eğitim sistemlerinin yapı ve işleyişi ve 4) Uzaktan Öğretim alanındaki yönelimler olmak üzere dört ana noktanın aydınlatılması esas alınmıştır. Bu dört konuda araştırmanın ortaya koyduğu bulgular aşağıda ana çizgilerle özetlenmeye çalışılmaktadır.

SORUN

Sorun : Yüksek öğrenim alanındaki sorunlarının, sorunların çözümü için yapılan girişimlerin ve bu konudaki önerilerin, evrensel ve ulusal düzeylerde çözümlenmesi özde benzerliklerin olduğunu göstermesine karşın ayrıntıda ülkelere göre bazı farklılıkların varlığı dikkati çekmektedir. Konu evrensel düzeyde incelendiğinde; Yüksek öğretimin ekonomik, sosyal ve kültürel sistemler içinde alışlagelmiş olan yeri ve işlevinin köklü biçimde değişmekte olduğu görülmektedir. Bilimsel, sosyal ve bireysel olgulardan kaynaklandığı anlaşılan bu durum; ekonomik, sosyal ve eğitsel nitelikte ve yaşamsal önemde sorunlar yaratmaktadır.

Ekonomik içerikli sorunların, sınırlı kaynaklarla ucuz ve kaliteli hizmet götürme istemi yarattığı; sosyal içerikli sorunların, eşitlikçi ve yaygın eğitim hizmeti gerçekleştirilmeyi gerektirdiği; eğitsel içerikli sorunların da, "yetişkinlik öncesi öğretimin", "yaşam boyu eğitime", "elit yüksek öğretimin", "kitle yüksek öğretimine", "seçici ve eleyici yapının", "tanılayıcı ve

yetiştirici yapıya"; "kalıplaşmış ve seçeneksiz süreçlerin", "esnek ve çok seçenekli süreçlere" dönüştürülmesini gerektirdiği anlaşılmaktadır.

Araştırma bugünkü yüksek öğretim sistemlerinin: 1) bireysel ve sosyal nitelikte fırsat ve olanak eşitsizlikleri, 2) kaynakların etkin ve verimli kullanılamaması, 3) istek sonu dengesizliği, 4) hizmette işlevsellik ve yaygınlık gereksinimi ve 5) kalite düşüklüğü gibi ortak sorunlarla karşı karşıya bulduklarını ortaya koymaktadır.

Sorunların çözümü için, eğitimin temel öğelerinin tümüyle, ilgili, çok seçenekli girişimlerde bulunduğu ve öneriler geliştirildiği görülmektedir. Yapı, içerik ve yöntem ile ilgili olan bu girişimlerin; amaçları ve programları yönünden çeşitlilik; yapı ve işleyiş yönünden işlevsel bütünlük arz eden bir üçüncü kade me- eğitim sistemi oluşturma doğrultusunda olduğu dikkati çekmektedir.

Kısaca, sorunlar, girişimler ve öneriler açısından bakıldığında; yüksek öğretimin evrensel düzeyde bir büyüme ve demokratikleşme süreci içinde bulunduğu; "yetişkin öncesi kültür" kavramından "yaşam-boyu eğitim süreci" kavramı doğrultusunda yapısal ve işlevsel farklılaşma oluşumu içinde bulunduğu görülmektedir.

Evrensel düzeydeki bu oluşuma paralel olarak, Türk yüksek öğretim sistemi de, bazı sorunlarla karşı karşıya bulunmaktadır. Planlı, tutarlı, dengeli ve sağlıklı bir büyüme ve gelişme gereksinimi içinde bulunan sistem, bu gereksinimi gereği gibi yanıtlayamamaktan kaynaklanan bir gerilim altındadır. Yüksek öğretim önünde aşırı yığılma; ek kapasite ve kontenjan yaratma, öğretim üyesi yetersizliği; hizmetlerde ve öğrencilerin öğrenim alanlarına dağılımında dengesizlik, diploma ve unvanlarda nitelik farklılıkları, öğrenci maliyeti farklılıkları, fırsat ve olanak eşitsizlikleri, öğrenci-kurum-çevre arası ilişkilerde kopukluk ve yasa kargaşası hep birlikte işlevsel ve yeterli olmayan bir yapı ve içeriği simgeleyen sorunlar olarak görünmekte ve sistemde bunalımlar ve darboğazlar yaratmaktadır.

Dış etmenler ve iç yapıdan gelen bazı sınırlamaların yarattığı bu dar boğazı aşmak gereği ile bu güne değin; kademeli öğ-

renim, yatay-dikey geçiş ilkesi, öğrenci seçme ve yerleştirme sistemi, tam-gün çalışma, yeni kurumlar açma gibi yasal, yönetsel, ve yapısal nitelikte bazı girişimlerde bulunulmuş olmakla beraber bunların bugüne değin sistemdeki plansızlığı, yetersizliği, tutarsızlığı, dengesiz ve sağlıksız büyümeyi çözümleyemediği anlaşılmaktadır.

Bu başarısız girişimler yanında sistemi iyileştirme yönünde yapılan öneriler arasında; 1) planlama, ve araştırma, 2) sistemde bütünlük, 3) çevreye dönüklük, 4) yönetime katılma, 5) yeni modeller geliştirme, 6) ders geçme-kredi düzeni, 7) uzaktan öğretim ve açık üniversite, 8) yeni eğitim teknolojileri, 9) program geliştirme ve öğretimde eşgüdüm, ve 10) yeni öğretim ortamları gibi konuların yer aldığı görülmektedir.

Sorunun evrensel ve ulusal boyutları yönünden çözümlemesi bugün yüksek öğretimde : 1) yenileşme gereksinimi olduğunu, 2) sistemin değişmekte olduğunu, 3) öğrenci kitlesinin değiştiğini, 4) geleneksel yapının yeni boyutlar kazandığını, 5) yeni öğretim modellerine gereksinim olduğunu, 6) soruna çözümde çeşitli seçenekler bulunduğunu, 7) açık üniversite ya da uzaktan öğretimin bu alanda bir seçenek oluşturmaktadır, 8) uzaktan öğretim modelinin yüksek öğretime önemli katkıda bulunduğunu, 9) Türk yüksek öğretiminde bugüne değin denenen uzaktan eğitim modellerinin çağdaş ve toplumsal gerçeklere uygun olmadığını ve 10) Türk yüksek öğretim sisteminde uzaktan eğitim modelleri geliştirmek için çağdaş modellerin karşılaştırmalı olarak incelenmesinin gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.

KURAMSAL TEMEL

Araştırma, uzaktan eğitim etkinliklerinin, bireyin eğitim beklentileri ile eğitim uygulamaları arasındaki dengesizlik nedeniyle yeni seçenekler geliştirme ve olanaklar yaratma gereksiniminden kaynaklanmakta olduğu varsayımına dayandığını ortaya koymaktadır. Bu alandaki gelişmelerin sonucu yeni kavramların geliştiği dikkati çekmektedir. Kavramsal dayanakların ekonomik, sosyal ve bilimsel boyutları olduğu anlaşılmaktadır.

Bulgular, uzaktan öğretime temel oluşturan başlıca kavramların; yenileşme gereksinimi, öğrenci gurubunun farklılaş-

ması, yeni kavramlar-işlevler-yöntemler düzeninin yeniden oluşturulma gereksinimi; bireylerin farklı gelişim evrelerinde farklı gereksinimlerini karşılama eğilimi; iletişim alanındaki gelişmeler; olanak yaratma, eğitimi demokratikleştirme; fırsat ve olanak eşitsizliğini giderme; uygulamalarda esneklik sağlama; çok boyutluluk; etkinlik ve denge gibi konularla ilgili olduğunu göstermektedir.

Uzaktan öğretim ve açık eğitim kavram ve uygulamaları bazı gereksinimler ve çeşitli alanlardaki gelişmelerin sonucudur. Tüm bireysel kapasite ranjlarını, bireysel insiyatif ile optimum düzeyde geliştirme gereksinimi; eğitim teknolojisinin bireysel ve kitlesel öğretim için sağladığı olanaklar, yaşam boyu eğitim gereksinimi, aşırı eğitim istemi ve normal sınıf öğretiminin sınırlılıkları gibi olgular, bunlar arasında yer almaktadır.

Kavramsal esaslara ilişkin olarak araştırmamızın ortaya koyduğu bulgulardan bir diğeri de, uzaktan eğitimle ilgili, seçilmiş bir seri kavrama karşı uzman davranışlarının genelde olumlu olmasıdır. Uzmanların bu değerlendirmelerine göre; açık üniversite ya da uzaktan eğitim uygulamaları, kavramsal esasları yönünden : yeni eğitim olanakları yaratmaya, iş ile öğretimi bütünleştirmeye, eğitimde demokratizasyonu gerçekleştirmeye, yaşam boyu öğrenim sağlamaya, eğitim-teknoloji bütünleşmesine, çok boyutlu yaklaşıma, bireysel ve kitlesel eğitime, eğitimde etkililik ve ucuz maliyete yönelik seçenekler geliştirmeye esas olan yaklaşımlardır.

Uygulamalarda ülkeler arasında kavramsal esaslar yönünden çarpıcı biçimde farklılıklar yoktur. Uzman değerlendirmeleri ile literatür verileri arasında tutarlılık görülmektedir. Uygulamalar yeni olanaklar yaratmaya başarılı; var olan kurumlardan yararlanma ve ucuz maliyet konularında yetersizdir.

YAPI VE İŞLEYİŞ

Araştırmada uzaktan eğitim sisteminin yapısı sistemi oluşturan; öğrenci, program, yönetim, personel, fiziksel tesisler, finansman, destek hizmetler, alt yapı, ilgili kurumlar, öğretim süreçleri ve genel özellikler öğeleri açısından incelenmiştir. Öğrenci ögesi, kronolojik yaş dağılımı, yerleşim yeri, kayıt nedenleri,

beklentiler ve genel nitelikleri yönlerinden incelendiğinde; sistemdeki öğrenci grubunun kendine özgü bir kompozisyonu olduğu görülmektedir.

Öğrenci yaş dağılımının 23-40 arasında yoğunlaştığı; genellikle kentlerde yerleşik olduğu; sisteme giriş nedenleri arasında çalışarak okumanın en önemli neden olduğu; yüksek öğrenim yapma beklentisinin başta geldiği; tam-gün çalışan genç-yetişkin ifadesinin öğrenciyi en iyi niteleyebilecek bir deyim olduğu anlaşılmaktadır.

Sistemin program ögesi, uzak eğitim hedefleri ve özü açısından diğer tür eğitim programlarının aynı olmakla beraber, kullanılan yöntemler, motifler ve program öğelerinin özel durumları bakımından farklılık arz etmektedir. Uzaktan öğretime göre önceden ve ayrıntılı biçimde hazırlanma, programların başta gelen özelliğidir. Sistemde, orta eğitim kademesinden lisans üstü düzeye kadar farklı kademelerde çeşitli türde programlar uygulanmaktadır. Programlarda ülkelere göre farklılıklar vardır. Öğretim alanları ve kurs türlerinde çeşitlilik ve kapsamlılık vardır. Pratik olarak her konunun her düzeyde uzaktan öğretim ile öğretilebileceği yönünde bir görüş hakimdir.

Öğretim programları ve ders programlarının hazırlanmasında ve uygulanmasında; sistem yaklaşımı, ekip çalışması, ayrıntılı analizler ve ön planlamalar gereksinimi ve uygulaması dikkati çekmektedir. Sistemde çok çeşitli öğretim yöntemleri uygulanmaktadır. Çoklu ortam kullanma yönünde eğitim ve gelişme görülmektedir. Değerlendirme ölçüt ve sistemlerinin geliştirilme gereksiniminde olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmada, sistemin yönetimi konusunda, merkezi yönetim, karar organı, danışma organı ve bölge yönetimine ilişkin olgular saptanmaya çalışılmıştır. Sistemde, hizmetin niteliğine uygun bir merkezi yönetim kompozisyonu bulunduğu; özerk bir karar organı; ve akademik oryantasyonlu danışma kurulunun var olduğu ya da gerekli olduğu; ve bölge düzeyinde sorumlu bir yönetici ve yardımcı personel görevlendirildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca, bu sistemi uygulayan üniversitelerin yönetim biçiminin genelde, diğer geleneksel üniversite yönetimine benzediği, ancak bazı farklılıkların bulunduğunu araştırma ortaya koymaktadır.

Sistemde : 1) Merkez ve bölge yönetim personeli, 2) yerel personel, 3) öğretim personeli ve 4) uzman personel olmak üzere dört kategoride gruplandırılan personel kullanılmaktadır. Merkez yönetiminde iletişim, özerklik ve akademik danışma vurgulanmaktadır. Yerel düzeyde danışmanlık ve rehberlik hizmetleri ağırlık taşımaktadır. Öğretim personeli konusunda da tam-zamanlı öğretim üyeliği üzerinde önemle durulduğu dikkati çekmektedir. Personel yapısı geleneksel üniversite personelinin, bazı yönlerden farklılık arz etmektedir.

Konu fiziki tesis yönünden incelendiğinde; 1) merkez sitesi, 2) bölge merkezleri ve 3) yerel çalışma merkezleri olmak üzere üçlü bir yapı dikkati çekmektedir. Üniversitenin merkez sitesi, kendisine ait fakülte binaları, laboratuvarlar, bilgi işlem merkezleri, yönetim ve yayım binaları, kitapları, kitaplıklar, stüdyolar ve sosyal tesislerden oluşmaktadır. Bölge düzeyinde ve yerel düzeyde genellikle mevcut eğitim kurumlarının tesislerinden yararlanılma yoluna gidilmektedir.

Açık üniversiteler ya da uzaktan eğitim sistemleri genellikle devlet bütçelerinden finanse edilmektedir. Farklı kaynaklardan desteklenen bütçeleri, çoğunlukla devlet bütçesinden ve öğrencilerden sağlanan gelirlerle karşılanmaktadır. Finansman kaynaklarına verilen öncelik açısından ülkeler arasında farklılıklar vardır.

Uzaktan eğitim sistemlerinin hizmetleri yürütmede çeşitli hizmet alanlarıyla işbirliği yapmak zorunda olduğu anlaşılmaktadır. Destek hizmetler arasında Posta-Telgraf-Telefon hizmeti başta gelmektedir. Basım evleri, radyo-televizyon, bilgi işlem hizmetlerinin diğerleri arasında dikkati çeken önemli hizmetler olduğu anlaşılmaktadır. Sistemin işleyişinde gereksinim duyulan başlıca alt yapıların destek hizmetlerle paralellik arz ettiği ve tür olarak P.T.T. hizmetlerine ilişkin alt yapılar ile kitaplık sistemi araç üretim merkezleri ve radyo-televizyon sistemleri gibi alanlarda belirginleştiği görülmektedir.

Ülkelerarası karşılaştırmada tutarlılık görülen ve sistemin işbirliği yaptığı kurumlar arasında diğer üniversiteler başta gelmektedir. Diğer eğitim kurumları da bunu izlemektedir.

Uzaktan öğretim sistemlerinde uygulanan öğretim süreçlerinin, sisteme özgü bir nitelik taşıdığı araştırmanın ortaya koy-

duğu verilerden anlaşılmaktadır. Süreçler; 1) basılı materyal, 2) yayın ve 3) yüz-yüze etkileşim olmak üzere üç boyutlu bir nitelik arz etmektedir. Sistemde çeşitli öğretim yöntemleri ve ortamları kullanılmaktadır.

Basılı öğretim materyali olarak; ders kitapları, işitsel bant ve kasetler, ve ödevler kullanılmaktadır. Bunlar, öğrenme ortamı sağlama ve bilgi verme işlevi için işe koşulmaktadır. Yayın yoluyla öğretimde radyo, televizyona oranla önde değerlendirilmekte; televizyon bunu izlemektedir. Bu ortamlar, diğer ortamlarla yapılan etkinlikleri destekleme ve zenginleştirme işlevi için kullanılmaktadır. Grup izleme merkezleri ve yerel toplantılar yüz-yüze öğretim uygulamalarında başta gelen yöntemlerdir. Bu uygulamalar öğretmen-öğrenci arası etkileşim işlevini gerçekleştirilmek için yapılmaktadır. Çeşitli yöntemler arasında ortamlara dayalı öğretim öncelik taşımaktadır.

Uzaktan eğitim sistemlerini karakterize eden özellikler yönünden incelendiğinde; sistemlerde ülkelere göre bazı farklılıklar görülmekle beraber, evrensel düzeyde ortak yönler ve özelliklerin varlığı dikkati çekmektedir. Eğitim sürecini etkileyen değişkenlerden fazla etkilenmemek; kendi-kendine öğrenme; iş-sosyal yaşam-öğrenim arası uyum; hedef ve etkinliklerin ayrıntılı hazırlanması; yaygın biçimde uygulanabilirlik ve büyük kitlelere ulaşabilirlik özellikleri, diğerleri arasında, dikkati çekmektedir.

SEÇİLMİŞ ÖRNEKLER

Araştırma, açık üniversite ya da uzaktan eğitim sistemlerinin ülkelere göre, amaçlar, gereksinimler, programlar ve uygulamalar açısından bazı farklılıkları olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu alanda, çeşitli ülkelerde değişik projelerin denendiği görülmektedir. İncelendiğinde, bu sistemin beş kıtada ve çeşitli ülkelerde daha ondokuzuncu yüzyıldan beri uygulanmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmada örnek uygulama olarak, İtalyan Tele - Okulu; Alman Tele — Kolleji ve Uzaktan Eğitim Üniversitesi; İngiliz Açık Üniversitesi; İsrail'in Herkesin Üniversitesi ile Türkiye'deki

uygulamaların tanıtılmasına yer verilmiştir. İtalyan tele okulu, sistemin ilk öğretim, orta öğretim ve yetişkinler eğitimine uygulanmasına örnek oluşturmaktadır. Alman Tele - Kolleji de mesleki eğitim uygulamasına tipik bir örnektir. İngiliz, Alman ve İsrail üniversite örnekleride farklı ortamlar ve koşullarda üniversite düzeyindeki uygulamaları temsil etmektedir. İncelemeden de anlaşıldığı gibi, Türkiye'deki yüksek öğretim kademesindeki uygulamalar dışında, tüm örnekler, kendi alanlarında başarılı uygulamalardır.

Girişimlerde başarı, alt yapı, ileri teknoloji, bilimsel yaklaşım ve kurumlar arası işbirliğine bağlı görünmektedir. Disiplinler arası yaklaşım; ünite/kredi sistemi; ekip çalışması; sistem yaklaşımı; çoklu ortam ve yöntemler; başarılı uygulamalarda görülen özelliklerdir. Uygulamalar, son zamanlarda ileri düzeyde geliştirilmiş sistemler haline dönüştürülmektedir. Girişimler, toplumun demokratikleşme sürecini hızlandırma ve sosyal yapının eğitim yönünden yarattığı adaletsizlik ve eşitsizlikleri gidermek üzere geliştirilmektedir.

Sistemin uygulanmasında, her düzeyde, ve her yaştaki istekli öğrenciye hizmet götürülmektedir. Öğretim sonunda, duruma göre, kredi, sertifika, diploma, ya da derece verilmektedir. Uygulamalarda; okuma-yazma öğretimi, ilk okul öğretimi, orta okul öğretimi, meslek okulu öğretimi, yetişkinler eğitimi, lisans ve lisans üstü öğretimi yapıldığı görülmektedir. Temel öğretim ortamı; bu yöntem için özel olarak hazırlanmış basılı öğretim materyalleridir. Diğer ortamlar bu ortamı desteklemek için kullanılmaktadır. Yöntem daha çok; öğrenmeye istekli, kararlı, yüksek motivasyonda, kendi kendini disipline edebilecek yetenekte bireylere uygundur. Yöntemin yüksek öğretime uygulanmasında, farklı gereksinimlerden doğmuş değişik modeller geliştirilmiştir.

GELİŞİM YÖNÜ

Araştırmada, sistemin etkenleştirilmesine ilişkin önerilerin uzmanlarca olumlu karşılandığı ve bu tutumun ülkeler düzeyinde de görüldüğü saptanmıştır. Ayrıca; değerlendirmede ülkeler arasında tutarlılık vardır. Öneriler sistem öğelerinin tümüyle

ilgilidir ve uzmanların öğeler ve öneriler konusundaki tutumlarında tutarlılık vardır.

Öneriler, uzman tavırları açısından tutarlı; sistem öğeleri açısından kapsamlı; değerlendirilme biçimi yönünden geçerli ve güvenilir bir nitelik taşımaktadır. Sistemin geliştirilmesi konusundaki başlıca yönelimlerin: 1) planlı ve bilimsel bir yaklaşım izleme, 2) eşgüdümü güçlendirme, 3) minimum standartlara dayanma ve kaliteyi yükseltme 4) diğer sistemlerle bütünleşme, 5) geniş kapsamlı bir sistem yönünde gelişme, 6) herkeze açık olma, 7) çoklu öğretim ortamlarına dayalı olma, ve 8) düşük maliyetle büyük kitlelere kaliteli eğitim hizmeti sunabilme yönünde olduğunu araştırma ortaya koymaktadır.

SONUÇ

Özet olarak araştırma kendi sınırlılıkları içinde saptanan hedef doğrultusunda ve benimsenen yöntemle uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin olguları ortaya koymuş ve alandaki uzman görüşlerini belli bir sistematik içinde saptamış bulunmaktadır. Bu konuda elde edilen verilerin değerlendirilmesinden anlaşıldığına göre: çağdaş bilimsel, sosyal ve bireysel olgulardaki değişme; yüksek öğretimde: kaynakların etkin kullanımını sağlayacak; fırsat ve olanak eşitsizliklerini giderecek; standart ve kalite düşüklüğüne yol açmayacak; isteksunu dengesi sağlayacak, işlevsel ve yaygın hizmet sağlayacak yeni öğretim modelleri geliştirme gereksinimi yaratmaktadır.

Bu gereksinime yanıt olarak yapılan girişimler, toplumun demokratikleşme sürecini hızlandırmak ve sosyal yapının eğitim yönünden yarattığı adaletsizlik ve eşitsizleri gidermek gereğini gütmektedir. Bu yönde yapılan çalışmalar sonucunda geleneksel yüksek öğretim, «yaşam boyu eğitim», «sürekli eğitim», «dönüşümlü eğitim», «açık eğitim» ve «uzaktan eğitim» gibi kavramlar doğrultusunda yeni boyutlar kazanmaktadır. Araştırma yüksek öğretimin evrensel düzeyde bir büyüme ve demokratikleşme süreci içinde bulunduğunu; bu oluşum sonucu olarak «yetişkin öncesi kültür» kavramından yaşam boyu eğitim süreci kavramı doğrultusunda yapısal ve işlevsel farklılaşma doğrultusunda değiştiğini ortaya koymaktadır.

Diğer taraftan, araştırmadan, uzaktan öğretim ve açık eğitim kavram ve uygulamalarının, yeni seçenekler geliştirme ve yeni olanaklar yaratma gereksiniminden kaynaklanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmanın ortaya koyduğu, yüksek öğretim sorunları ile uzaktan öğretim modeli arasındaki paralellik, bu modelin işlevselliğine bir kanıt olarak yorumlanabilir. Ayrıca, uzaktan eğitim sistemleri yapı ve uygulamalarında ülkelere göre beliren bazı farklılıkların da yerel koşullar ve olanaklardaki farklılıklardan kaynaklanmakta olduğu sonucu çıkarılabilir.

Açık eğitim uygulaması yapan üniversitelerin yönetim biçiminin genelde, diğer üniversitelere benzemekle beraber yapı ve işleyişte bazı ayrıcalık bulunduğu olgusu ise : bu düzeydeki eğitim etkinliklerinin gerektirdiği akademik ortamın benzerliğinin kaynağını kurumun üstlendiği işlevlerin; hizmet götürdüğü öğrenci kitlesinin ve izlenen yöntemlerin de farklılığının nedenini oluşturmakta olduğu savı ileri sürülebilir.

Deneme çalışmalarında çeşitli ülkelerdeki başarılı sonuçlara karşın Türkiye'deki uygulamalarda görülen başarısızlık olgusu da; bir yandan, sistemin gerektirdiği başarı koşulları olan; alt yapı, ileri teknoloji, bilimsel yaklaşım, eşgüdüm vb. öğelerin varlığı ve işe koşulma biçimindeki farklılıktan kaynaklanmakta olduğu şeklinde yorumlanabilir görünürken diğer yandan da, Türkiye'deki uygulamalarda izlenen, politika-strateji ve yaklaşımdaki yanlışlardan kaynaklanmakta olduğu şeklinde yorumlamak olasıdır.

Sistemin, daha çok, öğrenmeye istekli, kararlı, yüksek motivasyonda, kendi-kendini disipline edebilecek yetenekte bireylere uygun olması olgusu da; bir yandan sistemin yapı ve işleyişinin doğal bir sonucu olarak yorumlanırken; diğer yandan bu modeli uygulayacak eğitim sistemlerinin, öğrencileri bu yönde eğitmeleri ve gerekli davranışlarla donatmaları gerektiği üzerinde önemle durulmalıdır.

Araştırmada örnekleme alınan ve veri toplama aracını yanıtlayan uzmanların konuyu değerlendirmeleri açısından ortaya çıkan durum çözümlendiğinde uzmanların; özgeçmişleri, alandaki deneyimleri ve çalışmaya katılımları yönünden yeterli oldukları söylenebilir. Ayrıca, uzmanlar konuyu değerlendirmelerini

le; kendi içlerinde, aralarında, ve literatür verileriyle tutarlıdır. Uzman değerlendirmeleri genellikle ileri düzeyde bir olumluluk ifade etmektedir.

Ayrıca, sistemin geliştirilmesi konusunda ortaya çıkan başlıca, yönelimlerin; genellikle yüksek öğretim alanındaki yönelimlere paralel olduğu görülmektedir. Bu yönelimler yüksek öğretimde görülen "çeşitlilik içinde bütünlük" ve "kapsamlılık" yönelimleriyle tutarlıdır. Ayrıca, bu yönelimler, çağdaş gereksinimler ile toplumsal koşullar ve olanaklar ile bireysel beklentilerle uyumlu görünmektedir.

Diğer taraftan, araştırma ortaya koyduğu bulgular ışığında, Türk yüksek öğretiminde bugüne değin denenen uzaktan eğitim girişimlerinin, bilimsel, ve toplumsal gerçeklere uygun olmadığı; bu alanda ciddi araştırma çalışmalarına gereksinim olduğu; uygulamaların belirli kavramsal esaslara dayandırılması ve sistemin bünyesine uygun yapıların oluşturulması gerektiği savlarını doğrulamaktadır.

GELECEĞE DÖNÜK TEMENNİLER

Gerek yüksek öğretim sorunları konusunda gerekse uzaktan eğitim sistemleri konusunda bu çalışmanın ortaya koyduğu sonuçların daha sonraki çalışmalarda değerlendirilmesi ve alandaki uygulamalarda yararlanılması, hem çalışmanın hedeflerinin bir gereği hem de bilimsel anlayışın doğal bir sonucudur. Bu nedenle, çalışmanın ortaya koyduğu bulgular; alandaki olgular ve uzman görüşlerine dayalı olarak beliren bu sonuçlardan bu konuda yararlanmada gözönünde bulundurulmasında yarar görülen hususlar şöyle özetlenebilir.

Açık üniversite ya da uzaktan eğitim sistemlerinin geliştirilmesi ve uygulanmasında;

1 — Bu çalışmada sorunun incelenmesinin ortaya koyduğu veriler ve olgulardan çıkan sonuçlar dikkate alınmalıdır.

2 — Yüksek öğretimin evrensel ve ulusal sorunları, sorunların çözümü için geliştirilen yaklaşımlar ve öneriler ile alandaki uzman görüşlerine dayalı olarak geliştirilen kavramsal çerçeve esas alınmalıdır.

3 — Bu çalışmanın ortaya koyduğu : “sistemi geliştirme girişimlerinin dayanması gereken “İLKELELER”; sistemin geliştirilmesinde uyulacak esaslar ve bu konudaki uzman görüşleri’nden yararlanılmalıdır.

4 — Altı yapı olanaklarının, ileri düzeyde teknoloji kullanımının, bilimsel yaklaşımın, kurumlararası işbirliğinin, disiplinler arası yaklaşımın, ünite/kredi sisteminin, ekip çalışmasının, sistem yaklaşımının, öğretim materyalleri hazırlamada kubaşık çalışmanın, ve çoklu ortam ve yöntemleri işe koşmanın, başarı verim ve etkililik için gerekli koşullar olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

5 — Yüksek öğretim düzeyinde farklı gereksinimlerden doğmuş farklı modellerin bulunduğu; bunların özel olarak bu amaçla kurulmuş üniversite modellerinden yalnız dışardan sınav yapan yerleşik eğitim kurumlarına kadar çeşitli türlerde olduğu gerçeği gözönünde bulundurulmalı ve hedefler, gereksinimler, koşullar ve olanaklara uygun model seçme yoluna gidilmelidir.

6 — Yönetimde kademeli yapı (merkez, bölge ve yerel düzeylerde), özerklik, eşgüdüm, organların hizmetin niteliğine uygun olarak kompoze edilmesi gibi hususların, sistemin işlerliği yönünden, üzerinde önemle durulmalıdır.

7 — Temel öğretim ortamının bu yöntem için özel olarak geliştirilmiş “Basılı öğretim materyalleri” olduğu ve diğer ortamların bu ortamı desteklemek ve zenginleştirmek için kullanılmakta olduğu gerçeği gözönünde bulundurulmalı ve bu alanda uzmanlaşma yoluna gidilmelidir.

8 — Geleneksel yerleşik eğitim kurumlarının standart ve kalite düzeyi minimum kabul edilmeli öğretim en az bu düzeyde gerçekleştirilmelidir.